

Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

Юридичний інститут

Збірник наукових статей

**Актуальні проблеми
вдосконалення чинного
законодавства України**

Випуск XXVII

м. Івано-Франківськ, 2011

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗМІСТ ПОНЯТТЯ ПРИЧЕТНОСТІ ДО ЗЛОЧИНУ

УДК 343.22

На протязі останніх років в Україні велика увага приділяється проблемам боротьби із злочинністю.

Сучасна злочинність, характеризується раніше невідомими рисами, які являють реальну загрозу для безпеки і подальшого розвитку країни. В даній ситуації особливе значення набуває відновлення державної системи попередження злочинів та інших правопорушень, які спрямовані на зменшення рівня кримінального зараження суспільства.

Традиційно у вітчизняному кримінальному праві проблема причетності до злочину досліджувалась у межах інституту співучасті у злочині. Сучасне кримінальне законодавство не містить в Загальній частині КК України 2001р. спеціального інституту причетності до злочину і не користується терміном «причетність». Чинне законодавство не розкриває поняття причетності до злочину, даний термін використовується в теорії кримінального права, але єдиної точки зору стосовно його змісту немає. Потрібно зазначити, що причетність впливає на кваліфікацію діянь та визначення виду та розміру

покарання. Тому цілком закономірним є інтерес науковців до проблеми, які виникають при застосуванні інституту причетності до злочину в кримінальному судочинстві. Його теоретичним та практичним питанням присвячені праці таких вчених, як Баймурзін Г. І., Бушуєв І. А., Вітенберг Г. Б., Губаєв Т. В., Гнетнев М.К., Зарубін А. В., Зирянов В. Н., Косякова Н. С., Лемешко А. Н., Макаров А. Д., Таганцев С. Н., Піонтовський А. А., Разгільдієв Б. Т., Смірнов В. Г., Хабібулін М. Х., Ігнатов А. Н., та інших.

Тема ця складна та не вичерпана, і попри значні внески науковців на практиці залишається ще досить багато проблемних питань, які створюють труднощі у кваліфікації діянь та визначенню виду та розміру покарання.

У юридичній літературі немає єдиної думки стосовно змісту інституту причетності до злочину. Більшість авторів притримуються думки, що поняття причетності охоплює три види злочинної діяльності : 1) приховування; 2) неповідомлення; 3) потурання. Майже всі дослідники, характеризуючи причетність до злочину, вказують на дві відмінні ознаки: 1) наявність певного зв'язку з уже існуючим явищем, а саме, скоєним злочином, злочин який скоюється або готується; 2) відсутність сприяння вчинення самого злочину [1, с. 49-50].

А. А. Піонтовський стверджував , що причетністю є діяння, яке вчинене у зв'язку з вчиненням виконавцем злочину, але при цьому не є однією з причин його вчинення [2, с. 318].

Н. Г. Радунцева, Б. Т. Разгільдієв, Н. С. Косякова розуміють під причетністю до злочину заздалегідь необіцяне умисне суспільно небезпечне діяння, пов'язане із злочином, але яке не сприяє його скоєнню та перешкоджає виявленню злочину і злочинця [3, с. 180].

Г. І. Баймурзін визначає причетність як суспільно небезпечну діяльність осіб [4, с. 50].

З останнім визначенням не можна погодитись, оскільки воно не відображає в повному обсязі змісту причетності - оскільки причетність є не зовсім діянням так як дві її форми - потурання і не повідомлення про злочин – можна визначити як «бездіяльність».

Суспільна безпека причетності до злочину обумовлюється тим, що вона створює умови для вчинення злочинів, не дозволяє органам дізнання та досудового слідства своєчасно виявити припинити та розкрити злочини.

На підставі досягнень теорії кримінального права та чинного кримінального кодексу (ч. 6 і 7 ст. 27 КК України), слід відрізнити три види причетності до злочину: 1) заздалегідь не обіцяне приховування злочину; 2) неповідомлення про злочин; 3) потурання злочину. М. І. Мельник виділяє ще один вид причетності до злочину – заздалегідь необіцяне сприяння учасникам злочинних організацій (ст. 256 КК України) [5, с. 184].

Даному питанню присвячене дисертаційне дослідження проведене Гнетневим М. К. який визначає теоретичні основи кримінальної відповідальності за сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх

злочинної діяльності та внесення науково обґрунтованих пропозицій для вдосконалення норм КК України в частині відповідальності за цей злочин [6, с. 6]. Чинний кримінальний кодекс не передбачає такого спеціального складу злочину, як „неповідомлення” про злочин. Відповідальність за таке діяння була відома у КК 1960р. (ст. 186 КК України) яка містила вичерпний перелік злочинів, за заздалегідь необіцяне приховування яких передбачена кримінальна відповідальність. Вбачається, що скасування даного виду причетності в діючому кодексі є не обґрунтованим (скасована відповідальність навіть за недонесення про особливо тяжкі злочини). У чинному КК (ч.6 ст. 27 КК України) визначена лише одна форма причетності – заздалегідь необіцяне переховування. Заздалегідь необіцяне переховування злочину – це активна діяльність особи з переховування злочинця, знарядь і засобів вчинення злочину, слідів злочину чи предметів, здобутих злочинним шляхом або придбання чи збут таких предметів. Особи, які вчинили ці діяння підлягають кримінальній відповідальності лише у випадках передбачених в ст. 198 КК та ст. 396 КК України. Кримінальна відповідальність за заздалегідь необіцяне приховування злочину можлива тільки при приховуванні тяжких і особливо тяжких злочинів ч. 1 ст. 396 КК України. Відповідно до ч. 2 ст. 396 КК України (не підлягають кримінальній відповідальності за заздалегідь необіцяне приховування злочину члени сім’ї чи близькі родичі особи, яка вчинила злочин, коло яких визначається законом).

Потурання як форма причетності до злочину пов’язана з невиконанням особою покладених на неї юридичних обов’язків по запобіганню чи припиненню злочину. В теорії кримінального права потурання визначається як бездіяльність будь якої особи, яка не припиняє правопорушення, створює умови для його вчинення О. М. Лемешко [7, с. 10].

Потурання злочину можливе на стадії підготовки до злочину. Правова оцінка потурання залежить від того, чи було воно заздалегідь обіцяне. Коли потурання було заздалегідь обіцяне, то воно утворює співучасть у злочині. Якщо потурання не було заздалегідь обіцяним, воно може бути визнано відповідним службовим зловживанням (ст.ст. 364, 423 КК України). У науковій літературі висловлюється пропозиція передбачити у кримінальному кодексі спеціальну норму про кримінальну відповідальність за потурання злочину, яка передбачала б відповідальність за заздалегідь необіцяне потурання злочину, яке вчиняється службовою особою правоохоронного органу (О. М. Лемешко).

М. І. Мельник, В. А. Клименко виділяє ще один вид причетності як заздалегідь необіцяне сприяння учасникам злочинних організацій – це особливий вид причетності, оскільки даний вид причетності відноситься лише до окремих злочинів, які пов’язані із створення та функціонуванням злочинних організацій ст. 255 КК України [5, с. 187].

А. Д. Макаров обґрунтовує наявність причетності до злочину як особливої і самостійної форми злочинної діяльності. Він відзначав, що причетність відрізняється від співучасті. Ця відмінність полягає в ознаках, які

характеризують співучасть: 1) участь у злочині двох і більше осіб; 2) спільна їх діяльність; 3) спільний умисел.

Спільна діяльність як об'єктивна ознака співучасті означає: а) спільні дії, які вчиняються узгоджено співучасниками, взаємодоповнюючи та взаємообумовлюючи один одного; б) спільний злочинний результат; в) причинний зв'язок між спільними діями і спільним результатом.

Умисний характер співучасті означає: а) кожний співучасник усвідомлює шкідливість не тільки своїх діянь, але і діянь інших співучасників; б) кожний співучасник передбачає шкідливість наслідків не тільки власних дій, але і дій інших співучасників; в) кожний співучасник бажає настання шкідливих наслідків не тільки власних дій, але і дій інших співучасників. Одночасно вона має ряд спільних характеристик, які дозволяють об'єднати приховування, недонесення і потурання в єдине поняття причетності до злочину [8, с. 59]. По – перше, це суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність) причетних осіб, не будучи співучастю у злочині, завжди пов'язана з даним злочинном. Це проявляється в тому, що особа яка дізналася про скоєння злочину і переховує злочинця, не повідомляє компетентні органи про те, що вона бачила або про те, що готується злочин, при цьому не протидіяла скоєнню даного злочину, маючи таку можливість. По – друге, діяльність причетних осіб хоча і пов'язана із скоєнням злочину, але не є і не може вважатися причиною злочинного результату. Ця діяльність не знаходиться в причинному зв'язку із фактом вчинення злочину. По – третє, інститут причетності до злочину полягає в тому, що ця діяльність пов'язана із злочинами третіх осіб. А. Трайнін визначав, що причетність – це так званий зв'язок третіх осіб із злочинцями [9, с. 132]. М. І. Мельник, В. А. Клименко вважають, що причетність до злочину це умисна дія або бездіяльність, яка пов'язана із здійсненням злочинної діяльності іншою особою...[4, с. 184]. Аналогічної точки зору притримується С. І. Селецький [10, с. 114]. По – четверте, в діях які пов'язані з причетністю до злочину на відміну від співучасті відсутня ознака спільності а саме спільність злочинного результату, а також причинний зв'язок між спільними діями і спільним злочинним результатом. Відповідальність самих причетних осіб носить індивідуальний характер. Ступінь суспільної небезпеки причетності до злочину в значній мірі визначається ступенем суспільної небезпеки основного злочину. Наприклад, переховування убивці небезпечніше від переховування особи, яка скоїла грабіж. Але це означає лиш залежність розміру покарання від тяжкості скоєного злочину, але не визначає залежності настання відповідальності причетних до нього осіб, від відповідальності основного злочинця, який може з тих чи інших причин і не понести покарання. Аналізуючи вище наведені ознаки причетності до злочину, можна дати наступне визначення причетності до злочину.

Причетність до злочину - це умисна дія або бездіяльність, яка посягає на суспільну безпеку, передбачена кримінальним законом та пов'язана із закінченим злочином або діями які утворюють незакінчений злочин, не

сприяють його підготовці і вчиненню, а значить не знаходяться в причинному зв'язку із злочинним результатом.

Причетність до злочину володіє спеціальними властивостями, виступає як своєрідний каталізатор злочинності. Тому можливості вдосконалення юридичної і, зокрема, кримінально – правової її регламентації є достатньо актуальними.

1. Косякова Н. С. Прикосновенность к преступлению по российскому уголовному праву : становление, состояние и перспективы развития [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 “Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право” / Косякова Наталья Сергеевна. - Москва, 2001. - 212 с.
2. Пионтовский А. А. Советское уголовное право [Текст] / А. А. Пионтовский. – [изд. третье, испр. и дополн.]. – М. –Л., 1929. - . 1. Общая часть. – 372 с.
3. Радунцева Н. Г. Уголовная ответственность за ранее обещанное укрывательство [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 “Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право” / Радунцева Нина Григорьевна. - Омск, 1980. – 180 с. ; Разгильдиев Б. Т. Уголовно правовые проблемы прикосновенности к преступлению. Дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. - М., 1979.- С.63., Костякова Н. С. Прикосновенность к преступлению по российскому уголовному праву : становление, состояние и перспективы развития. Дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. - М., 2001.-С. 51.
4. Баймурзин Г. И. Ответственность за прикосновенность к преступлению по советскому уголовному праву [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 “Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право”. - Москва, 1966. – 279 с.
5. Мельник М. І, Клименко В. А.. Кримінальне право України [Текст] / М. І. Мельник, В. А. Клименко. Загальна частина. Київ 2008. – 376 с.
6. Гнетнев М. К. Кримінальна відповідальність за сприяння учасників злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 “Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право” / Гнетнев Максим Костянтинович. – Луганськ, 2010. – 235 арк.
7. Лемешко О. М. Кримінально-правова оцінка потурання вчиненню злочину: [Текст] : авториф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 ”Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право”/ О. М. Лемешко. – Харків, 2008. - 10 с.
8. Макаров А. Д. Уголовная ответственность за прикосновенность к преступлению [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 “Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право” / Макаров Анатолий Дмитриевич. - Москва, 2003. – 179 с.
9. Трайнин А. Н. Учение о соучастии [Текст] / А. Н. Трайнин .- М., 1941.
10. Селецький С. І. Кримінальне право [Текст] / С. І. Селецький . Загальна частина.. Навч. посібник. – К. - 2007. – 264 с.

Смушак О. М. До питання про зміст поняття причетності до злочину

У статті розглянуто поняття інституту причетності до злочину у кримінальному праві його ознаки. Дається аналіз видів причетності до злочину їх законодавче регулювання та закріплення в чинному КК України. Автор статті, розглядаючи

правову природу інституту причетності до злочину, з урахуванням наукових досліджень теорії кримінального права, дає власне бачення щодо його інтерпретації. Запропонована дефініція причетності до злочину.

Ключові слова: причетність до злочину, приховування, потурання, неповідомлення, сприяння, співучасть.

Смушак А. М. К вопросу о содержание понятия причастности к преступлению

В статье рассмотрено понятие института причастности к преступлению в уголовном праве, его признаки. Дается анализ видов причастности к преступлению их законодательное регулирование и закрепление в действующем УК Украины. Автор статьи, рассматривая правовую природу института причастности к преступлению, с учетом научных исследований теории уголовного права, дает собственное видение его интерпретации. Предлагается дефиниция причастности к преступлению.

Ключевые слова: причастность к преступлению, укрывательство, попустительство, неуведомление, содействие, соучастие.

Smushak O.M. On the concept of contents involvement in the crime

In the article the concept of institute of involvement is considered to the crime in a criminal right for his sign. The analysis of types of involvement is given to the crime them legislative adjusting and fixing in operating KK of Ukraine. Author of the article, examining legal nature of institute of involvement to the crime, taking into account scientific researches of theory of criminal right, gives own vision in relation to his interpretation. The offered definition of involvement is to the crime.

Keywords: involvement to the crime, concealment, connivance, non-disclosure, participation.